'श्वेतभैरवी' कथाको सङ्कथन विश्लेषण

शोधार्थी

प्रदिप सुवेदी

क्याम्पस क्रमाङ्क र शैक्षिक वर्ष : १११ (२०७३/०७४)

त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-२१८-३५४-२०११

दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क : २१८००२५ (२०७४)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह

दोस्रो वर्ष नेपाली भाषा शिक्षाशास्त्रको शोधपत्र

कोड नं. ५९८ को आंशिक पाठ्यभार पूरा

गर्नका लागि तयार पारिएको शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय

जनता बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली शिक्षा विभाग

इटहरी, सुनसरी

२०७९/२०२३

प्रतिबद्धता–पत्र

म शोधार्थी प्रदिप सुवेदी यो प्रतिबद्धता जाहेर गर्दछु कि यो शोधपत्र कहीँ कतैबाट साभार गरिएको छैन । शोधपत्र यदि कहीँ कतैबाट हुबहु नक्कल गरेको प्रमाणित भए त्यसबाट आउने सबैखाले परिणामहरूको सामना गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु । तसर्थ यो शोधपत्र नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७९–१२–१७

....

शोधार्थी

प्रदिप सुवेदी

:

जनता बहुमुखी क्याम्पस
इटहरी, सुनसरी
स्थापना : २०४५
(त्रिभुवन विश्वविद्यालय र उ.मा.वि. परिषद्बाट सम्बन्धन प्राप्त)
विज्ञान, व्यवस्थापन, मानविकी तथा शिक्षाशास्त्र सङ्काय

फोन नं.: ०२५-५८००६४
५८१३००

प.सं.:
च.सं.:

शोध निर्देशकको सिफारिस–पत्र

यस क्याम्पसको नेपाली शिक्षा विभाग अन्तर्गतको शोधार्थी **प्रदिप सुवेदी**द्वारा नेपाली शिक्षा विभागमा स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त प्रस्तुत **'श्वेतभैरवी कथाको सङ्कथन विश्लेषण'** शीर्षकमा शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । प्रस्तुत शोधपत्र सम्बन्धित तहमा उपयुक्त भएकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

वि.सं. :२०७९–१२–२०
इ.सं. : अप्रिल ३, २०२३

....
शोध निर्देशक
नवीनकुमार शर्मा
नेपाली शिक्षा विभाग
ज. ब. क्या.इटहरी,
सुनसरी

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत **'श्वेतभैरवी' कथाको सङ्कथन विश्लेषण** शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय स्नातकोत्तर तह नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत दास्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८ पत्रको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको छ

शोध कार्य आफैँमा जटिल र चुनौतीपूर्ण कार्य हो । अध्ययनको कममा सङ्कथन विश्लेषणमा अरु विषयवस्तुका तुलनामा कमै मात्र शोधकार्य सम्पन्न भएको पाएँ । तुलनात्मक रूपमा कम खोज भएको विषयवस्तुलाई अध्ययन गरेर शोधकार्य सम्पन्न गर्नलाई चुनौति हुँदाहुँदै पनि कथा विधा अन्तर्गत सङ्कथन विश्लेषण गर्ने रुचिले यस 'श्वेतभैरवी' कथाको सङ्कथन विश्लेषण शीर्षकमा शोधपत्र तयार पारेको छु ।

प्रस्तुत शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरी अवसर प्रदान गर्नुहुने नेपाली भाषा शिक्षा विभाग र यस शोधकार्यको तयारीका कममा आवश्यक सल्लाह, सुझाव र हौसला प्रदान गर्नुहुने मेरो निर्देशक आदरणीय गुरु नवीनकुमार शर्मा र नेपाली भाषा शिक्षा विभाग प्रमुख आदरणीय गुरु मदनराज बराल प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । शिक्षा आर्जनमा हौसला प्रदान गर्दै मेरा लागि उच्च शिक्षाको विभिन्न खुड्किलाहरू पार गरी यहाँसम्म आइपुग्ने सिँढीका रूपमा उभिनुभएका मेरा आदरणीय बुबाआमा प्रति आजीवन ऋणी रहने छु । साथै जटिल परिस्थितिमा र कार्यव्यस्तताका बाबजुद पनि विभिन्न समयमा मलाई घचघच्याइ रहने मेरी जीवन साथी रेखा भट्टराई प्रति पनि आभारी छु ।

मेरो अध्ययनलाई सफल पार्नका लागि आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने आदरणीय गुरु कालीदास कोइराला ज्यू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यसैगरी सहयोगीको भूमिकामा रहनुहुने सम्पूर्ण सहयोगी मनहरूमा एकमुष्ट आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु । शोधपत्र समयमा नै छिटोछिटो टाइप एवम् डिजाइन गरी शोधकार्यलाई पूर्णता प्रदान गर्न सहयोग गर्नुहुने प्रिय मित्र भीष्म धमला ज्यू लाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु । शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि. वि. नेपाली भाषा शिक्षा विभाग जनता वहुमुखी क्याम्पस, इटहरी, सुनसरी समक्ष पेश गर्दछु ।

शोधार्थी

प्रदिप सुवेदी

शोधसार

शोध शीर्षक : **'श्वेतभैरवी' कथाको सङ्कथन विश्लेषण**

शोध निर्देशक : नवीनकुमार शर्मा

शोधार्थी : प्रदिप सुवेदी

क्याम्पस विभाग : जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी, सुनसरी, नेपाली शिक्षा विभाग

शैक्षिक वर्ष : २०७३/७४

पृष्ठ सङ्ख्या : ७९

अध्याय सङ्ख्या : पाँच

प्रस्तुत शोधकार्यमा 'श्वेतभैरी' कथाको सङ्कथन विश्लेषण गरिएको छ । प्रस्तुत शोधका उद्देश्य, सीमा र निष्कर्षलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

<u>शोध उद्देश्य</u>

प्रस्तुत शोधका निम्नलिखित उद्देश्यहरू रहेका छन् :

- 'श्वेतभैरवी' कथाको सम्बद्धकहरूको अध्ययन गर्नु ।
- 'श्वेतभैरवी' कथाको सम्बद्धकहरूको उपयुक्तता केलाउनु ।

<u>सीमाहरू</u>

प्रस्तुत शोधलाई निम्न सीमाहरूमा सीमाङ्कन गरिएको छ :

- विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाद्वारा लिखित 'श्वेतभैरवी' कथाको सङ्कथन विश्लेषणमा मात्र केन्द्रित छ ।
- 'श्वेतभैरवी' कथामा प्रयुक्त सम्बद्धकहरू पहिचान र विश्लेषणकार्यमा केन्द्रित छ ।

<u>शोध विधि</u>

- प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्नका लागि पुस्तकालयीय विधिको प्योग गरिएको छ ।
- सामग्री सङ्कलनका कममा निम्नलिखित स्रोतबाट सङ्कलन गरिएको छ ।

प्राथमिक स्रोत

प्रस्तुत शोधकार्यमा प्राथमिक स्रोतका रूपमा विश्वेश्वरप्रसाद कोइरालाद्वारा लिखित ‘श्वेतभैरवी’ कथालाई लिइएको छ ।

द्वितीयक स्रोत

प्रस्तुत शोधकार्यमा द्वितीय स्रोतका रूपमा सङ्कथनका पुस्तक, पुस्तकालयमा रहेका विविध पाठ्यपुस्तक, विभिन्न विषयमा लेखिएका शोधपत्रहरू, अप्रकाशित विविध पुस्तकहरू, आवश्यकता अनुसार विज्ञको सुझावलाई द्वितीय स्रोतमा लिइएको छ ।

<u>शोध निष्कर्ष</u>

प्रस्तुत शोधको निम्नानुसार निष्कर्ष रहेको छ :

- ‘श्वेतभैरवी’ कथामा छब्बिस वटा अनुच्छेद रहेका छन् ।
- उक्त कथामा २४८ वटा वाक्यहरू रहेका छन ।
- उक्त कथामा ५३९ पटक विविध सम्बद्धकहरूको प्रयोग भएको छ ।
- कथा भित्र कालिक ५२, विशेषण ६, सार्वनामिक १५६, स्थानिक १२३, पुनरावृत्ति ३०, संयोजन १०५, क्रियायोगी ३, निपात २९, नाम १३, प्रश्नवाचक ९, दित्व ३, आरोपित शब्द २, अग्रसर्न्दभक ८ सम्बद्धकको प्रयोग गरिएको छ ।
- उक्त कथा भाषिक रूपमा अन्वितिपूर्ण रहेको छ ।
- ‘श्वेतभैरवी’ कथा सङ्कथनका दृष्टिले उपयुक्त रहेको छ ।

विषय सूची

विषय **पृष्ठ**

अध्याय एक : शोध परिचय

अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
सङ्कथनको परिचय	२
सङ्कथनको परिभाषा	२
सङ्कथनका प्रकारहरू	३
कथ्य सङ्कथन	३
लेख्य सङ्कथन	३
समस्याको कथन	४
अध्ययनको उद्देश्यहरु	४
अध्ययनको औचित्य र महत्त्व	४
अध्ययनका परिसीमा	५
पारिभाषिक शब्दावलीहरू	५
शोधपत्रको रूपरेखा	५

अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा तथा सैद्धान्तिक अवधारणा

पूर्वकार्यको समीक्षा	७
पुस्तक समीक्षा	७
शोध समीक्षा	८
पूर्वकार्यको उपयोगिता	१२

सैद्धान्तिक अवधारणा १३

सङ्कथन विश्लेषणका पद्धतिहरू १३

ऊर्ध्वगमन पद्धति १३

अधोगमन पद्धति १४

मिश्रित पद्धति १४

सङकथनका युक्तिहरू १४

सम्बद्धक १४

व्याकरणात्मक सम्बद्धक १५

सार्वनामिक सम्बद्धक १५

स्थानिक सम्बद्धक १५

संयोजक १५

प्रतिस्थापन १६

लोप १६

निपात १६

कोशीय सम्बद्धक २१

पुनरावृत्ति १६

पर्यायवाची १७

विपरीतार्थी १७

समावेशी - समावेश्य १७

सन्निधान १७

सम्बद्धन १७

सङ्कथनका तत्त्वहरू १८

अध्याय तीन : अध्ययन विधि/प्रक्रिया

अध्ययनको संरचना २०

तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतहरू २०

तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया २०

तथ्याङ्क विश्लेषण र व्याख्या प्रक्रिया २०

अध्ययन चार : व्याख्या र विश्लेषण

कथावस्तु २१

'श्वेतभैरवी' कथामा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण २१

निर्धारित कथाको पहिलो अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण २२

निर्धारित कथाको दोस्रो अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण २३

निर्धारित कथाको तेस्रो अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण २५

निर्धारित कथाको चौथो अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण २९

निर्धारित कथाको पाँचौ अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ३१

निर्धारित कथाको छैटौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ३५

निर्धारित कथाको सातौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ३६

निर्धारित कथाको आठौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ३६

निर्धारित कथाको नवौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ३९

निर्धारित कथाको दशौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ४२

निर्धारित कथाको एघारौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ४६

निर्धारित कथाको बाह्रौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ४७

निर्धारित कथाको तेह्रौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ४९
निर्धारित कथाको चौधौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ५३
निर्धारित कथाको पन्ध्रौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ५६
निर्धारित कथाको सोह्रौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ५९
निर्धारित कथाको सत्रौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ६०
निर्धारित कथाको अठारौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ६२
निर्धारित कथाको उन्नाइसौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ६४
निर्धारित कथाको बीसौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ६५
निर्धारित कथाको एक्काइसौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ६६
निर्धारित कथाको बाइसौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ६७
निर्धारित कथाको तेइसौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ७०
निर्धारित कथाको चौबिसौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ७०
निर्धारित कथाको पच्चिसौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ७१
निर्धारित कथाको छब्बिसौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ७५

अध्याय पाँच : निष्कर्ष, सुझाव र उपयोगिता

निष्कर्ष ७७
सुझाव ७८
उपयोगिता ७८
शोधको उपयेगिता ७८
शोधको कार्यान्वयन ७९
आगामी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शोध शीषर्कका क्षेत्रहरू ७९

तालिका सूची

तालिका सं		पृष्ठ
	निर्धारित कथाको पहिलो अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	२३
	निर्धारित कथाको दोस्रो अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	२४
	निर्धारित कथाको तेस्रो अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	२६
	निर्धारित कथाको चौथो अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	३०
	निर्धारित कथाको पाँचौ अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	३२
	निर्धारित कथाको छैटौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	३६
	निर्धारित कथाको सातौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	३७
	निर्धारित कथाको आठौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	३८
	निर्धारित कथाको नवौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	४१
	निर्धारित कथाको दशौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	४४
	निर्धारित कथाको एघारौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	४७
	निर्धारित कथाको बाह्रौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	४८
	निर्धारित कथाको तेह्रौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	५१
	निर्धारित कथाको चौधौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	५४
	निर्धारित कथाको पन्ध्रौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	५७
	निर्धारित कथाको सोह्रौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	५९
	निर्धारित कथाको सत्रौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	६१
	निर्धारित कथाको अठारौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	६२
	निर्धारित कथाको उन्नाइसौं अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण	६४

निर्धारित कथाको बीसौँ अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ६५
निर्धारित कथाको एक्काइसौँ अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ६७
निर्धारित कथाको बाइसौँ अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ६८
निर्धारित कथाको तेइसौँ अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ७०
निर्धारित कथाको चौबिसौँ अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ७१
निर्धारित कथाको पच्चिसौँ अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ७३
निर्धारित कथाको छब्बिसौँ अनुच्छेदमा प्रयुक्त सम्बद्धकहरूको पहिचान र विश्लेषण ७५